आदर्श राघव महाकाव्यमा वेदान्तदर्शन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत

नेपाली केन्द्रीय विभागको एम. ए. चौथो सत्रको शोधपत्र

लेखन (५७७) को प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता

चक्रबहादुर रावल

शैक्षिक सत्र : २०७४/२०७५

क्रमाङ्क : ६

त्रि. वि. दर्ता नं.: ९-२-४१३-३३९-२०१४

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

२०७८

आदर्श राघव महाकाव्यमा वेदान्तदर्शन -चक्रबहादुर रावल २०७८

शोधनिर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवनविश्वविद्यालयमानविकीतथा सामाजिकशास्त्र संकाय नेपाली केन्द्रीयविभागअन्तर्गत एम. ए. चौथो सत्रका छात्र श्री चक्रबहादुर रावलले **आदर्श राघव महाकाव्यमा वेदान्तदर्शन**शीर्षकको प्रस्तुतशोधपत्र मेरा निर्देशनमा रहीतयार पार्नुभएको हो। नेपालीविषयमा स्नातकोत्तर तहको उपाधिकालागिउहाँले तयार पार्नुभएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु। अत: यस शोधपत्रको आवश्यकमूल्याङ्कनकालागि नेपाली केन्द्रीयविभागसमक्षसिफारिस गर्दछु।

मिति: २०७८।०४।१४

....
डा. नारायणप्रसाद गडतौला
शोधनिर्देशक
नेपाली केन्द्रीयविभाग
त्रिभुविनविश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं।

त्रिभुवनविश्वविद्यालय

मानविकीतथा सामाजिकशास्त्र संकाय

नेपाली केन्द्रीयविभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवनविश्वविद्यालयमानविकीतथा सामाजिकशास्त्र संकायअन्तर्गत नेपालीविषयको स्नातकोत्तर तहका छात्र श्री चक्रबहादुर रावलले स्नातकोत्तर तहचौथो सत्रअन्तर्गत निर्धारित पाठ्यांश**शोधपत्र लेखन (५७७)**को प्रयोजनकालागि प्रस्तुतगर्नुभएको **आदर्श राघव महाकाव्यमा वेदान्तदर्शन**शीर्षकको शोधपत्र सोहीप्रयोजनकानिम्तिउपयुक्त ठहरिएकाले स्नातकोत्तर उपाधिकालागि स्वीकृतिप्रदानगरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

१. प्रा.डा. कृष्णप्रसाद घिमिरे ....
(विभागीयप्रमुख)

२. सह-प्रा.डा. नारायणप्रसाद गडतौला ....
(शोधनिर्देशक)

३. प्रा. डा. महादेवअवस्थी ....
(बाह्य परीक्षक)

मिति: २०७८।०५।०३

कृतज्ञता-ज्ञापन

प्रस्तुत**आदर्श राघव महाकाव्यमा वेदान्तदर्शन** शीर्षकको शोधपत्र मैले त्रिभुवनविश्वविद्यालयमानविकीतथा सामाजिकशास्त्र संकाय नेपाली केन्द्रीयविभागअन्तर्गत एम. ए.चौथो सत्रको **शोधपत्र लेखन (५७७)**विषयको आवश्यकता परिपूर्तिकालागितयार पारेको हुँ । सर्वप्रथममलाई यस शोधपत्रको शीर्षक चयनदेखि लिएर रूपरेखातयार पारी परिमार्जन एवं परिष्कृत तुल्याई अन्तिम रूप दिनआवश्यकमार्गनिर्देशनएवं अमूल्य सुझावप्रदानगर्नुहुने शोधनिर्देशकश्रद्धेय गुरु सह-प्राध्यापक डा. नारायणप्रसाद गडतौलाज्यूप्रतिहार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुतशोधपत्रतयार गर्ने क्रममामलाई महत्त्वपूर्ण सल्लाह, सुझाव, उत्साह र प्रेरणा प्रदानगर्नुहुने नेपाली केन्द्रीयविभागका सम्पूर्ण गुरु गुरुआमाहरूप्रतिहार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन एवंनमनगर्दछु । शोधपत्रतयारीकाक्रममा सामग्री सङ्कलनकानिम्ति सहयोग गर्ने त्रि. वि. केन्द्रीय पुस्तकालयतथा नेपाली केन्द्रीयविभागको पुस्तकालयप्रतिहार्दिक आभार एवं धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । शोधकार्यमाप्रयोग भएका पाठ्यपुस्तक लेखकहरूप्रतिहार्दिक आभारी छु । साथै एम.ए. का मेरा सम्पूर्ण सहपाठी साथीहरूप्रतिहार्दिक आभार व्यक्तगर्दछु ।

मलाई यस सुन्दर धर्तीमाजन्मदिएर यहाँसम्म पुऱ्याउनुहुने मेरा पूजनीयपिताश्री बलबहादुर रावल र माताश्री ईशरादेवी रावलज्यूप्रति म सदैव ऋणी छु । मलाई हरेक पाइलामा सुझाव, सल्लाह, हौसला र प्रेरणा प्रदानगर्नुहुने घरपरिवारका सदस्यहरू हजुरबुबा, हजुरआमा, भाइबहिनीहरूप्रतिआभारी छु । मलाई मायागर्ने मेरी प्रियजीवनसँगिनीलक्ष्मी र मेरी प्यारी प्यारी पुकुली छोरी एरिकाप्रतिहार्दिक आभार एवं हृदयभरीको मायाको सौगातअर्पण गर्दछु । मलाई यहाँसम्मआइपुग्नप्रत्यक्षअप्रत्यक्ष रूपमाहौसला र सहयोग प्रदानगर्नुहुने सम्पूर्ण आफन्तजन, इष्टमित्र एवं शुभचिन्तकज्यूहरूप्रतिहार्दिक आभारी छु । त्यसैगरी प्रस्तुतशोधपत्रलाई समयमा नै छिटो, छरितो एवं शुद्धसँग टङ्कण गरी सहयोग गर्ने श्री रामचन्द्र श्रेष्ठज्यूलाई पनिहार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहान्छु । र अन्तमा सबै कर्मको फलदाता परब्रह्मश्रीराघवलाई कोटी-कोटी नमन !

मिति: २०७८।०४।१०

....

शोधकर्ता

चक्रबहादुर रावल
स्नातकोत्तर तह
शैक्षिक सत्र : २०७४/२०७५
क्रमाङ्क : ६
परीक्षा रोल नं.: २८१८९५
त्रि. वि. दर्ता नं.: ९-२-४१३-३३९-२०१४
नेपाली केन्द्रीयविभाग
त्रिभुवनविश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०७८

विषय सूची

शोधनिर्देशकको सिफारिस क

स्वीकृति-पत्र ख

कृतज्ञता-ज्ञापन ग

पहिलो परिच्छेद

शोधपरिचय

१.१ विषयपरिचय १

१.२ शोधसमस्या २

१.३ शोधको उद्देश्य २

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा २

१.५ शोधविधि ६

१.५.१सामाग्री सङ्कलनविधि ६

१.५.२विश्लेषणविधि ७

१.६ शोधको औचित्य ७

१.७ शोधको सीमाङ्कन ७

१.८ शोधपत्रको रूपरेखा ८

दोस्रो परिच्छेद

आदर्श राघव महाकाव्यमाब्रह्मचिन्तन

२.१ विषयपरिचय ९

२.२ वेदान्तदर्शनमाब्रह्मचिन्तन ९

२.३ आदर्श राघव महाकाव्यमाब्रह्मचिन्तनको अभिव्यक्ति १३

२.३.१ राघव सीतावतारका रूपमाब्रह्मको अभिव्यक्ति १५

२.३.२ एकमात्रपारमार्थिक सत्ताका रूपमाब्रह्मको अभिव्यक्ति २०

२.३.३ प्राणीका कर्मको फलदाताएवं मोक्षदाताका रूपमाब्रह्मको अभिव्यक्ति २४

२.३.४ अन्यविभिन्न (चराचर जगत्को कारण र नियन्ता, सगुणएवं निर्गुण स्वरूप, अजरामर एवं अविनाशीतत्त्वआदि) रूपमा ब्रह्मको अभिव्यक्ति २८

२.४ निष्कर्ष ३५

तेस्रो परिच्छेद

आदर्श राघव महाकाव्यमाजीवचिन्तन

३.१ विषयपरिचय ३९

३.२ वेदान्तदर्शनमाजीवचिन्तन ४०

३.३ आदर्श राघव महाकाव्यमाजीवचिन्तनकोअभिव्यक्ति ४२

३.३.१ सांसारिक विषयवासनाको भोक्ताका रूपमाजीवचिन्तनको अभिव्यक्ति ४३

३.३.२ संसारचक्रमाआवागमनकर्ताका रूपमाजीवचिन्तनको अभिव्यक्ति ४५

३.३.३ कर्मानुसार फलभोक्ताका रूपमाजीवचिन्तनको अभिव्यक्ति ४६

३.३.४ ब्रह्मको अंशएवं ब्रह्मस्वरूपका रूपमाजीवचिन्तनको अभिव्यक्ति ४८

३.३.५ मुमुक्षुका रूपमाजीवचिन्तनको अभिव्यक्ति ५३

३.४ निष्कर्ष ५६

चौथो परिच्छेद

आदर्श राघव महाकाव्यमा जगत्चिन्तन

४.१ विषयपरिचय ५९

४.२ वेदान्तदर्शनमा जगत्चिन्तन ६०

४.३ आदर्श राघव महाकव्यमा जगत्चिन्तनको अभिव्यक्ति ६२

४.३.१ ब्रह्मको माया, विवर्तएवं परिणामका रूपम जगत्चिन्तनको अभिव्यक्ति ६३

४.३.२ विनाशी, परिवर्तनशील, क्षणभङ्गुर, अनित्य र भ्रमात्मक वस्तुका रूपमा जगत्चिन्तनको अभिव्यक्ति ६७

४.३.३ दु:खको भुमरीका रूपमा जगत्चिन्तनको अभिव्यक्ति ७१

४.३.४ जीवको भोग्यवस्तुका रूपमा जगत्चिन्तनको अभिव्यक्ति ७४

४.४ निष्कर्ष ७५

पाँचौं परिच्छेद

सारांशतथानिष्कर्ष

५.१ शोधपत्रको सारांश ७८

५.२ शोधपत्रको निष्कर्ष ७९

सन्दर्भसामाग्रीसूची ८५